

יוסף טונקעל (דער טונקעלער)

אַ טעאַטער פֿון קבצנים

איך האָב שוין אַ נייע פּיעסע. זי הייסט: "די רוסישע רעוואָלוציע אין קייזערלעכן הויף". עס גייען שוין די פּראָבן. מאָרגן איז די פּרעמיערע. איך בין טשיקאָווע צו זען, וואָס עס וועט אַרויסקומען.

איך בין זייער טשיקאָווע; מחמת פֿון דער מינוט, וואָס איך האָב דאָס ווערק אַרויסגעלאָזט פֿון דער האַנט און פֿאַר דער צייט וואָס עס זענען אָנגעגאַנגען די הכנות און פּראָבן, זענען אין מיין שטיק געמאַכט געוואָרן עטלעכע קליינע ענדערונגען לויט די אָנווייזונגען פֿון דעם טעאַטער-דירעקטאָר, רעזשיסאָר, סופֿליאַר, פֿון אַלע אַרטיסטן, זייערע קרובים און סתם זייטיקע מענטשן, מבינים און פֿינשמעקער.

יעדער איינער האָט בייגעטראָגן זיינע אויסבעסערונגען.

איין שבֿח מוז מען אָבער זאָגן, אַז די אַלע ענדערונגען זענען געמאַכט געוואָרן מיט מיין הסכמה.

איך בין נישט ווי אַנדערע דראַמען-שרייבער, וואָס לאָזן מאַכן פֿון זייערע ווערק וואָס מען וויל; איך לאָז מיך נישט שפּייען אין דער קאַשע. מיין ערשטער באַדינג איז געווען אַז עס זאל נישט געמינערט ווערן און נישט געענדערט ווערן אַפֿילו אַ קוצו-של-יוד. אַזאַ מענטש בין איך. צוליב אַ בוכשטאַב אָדער אַ קאַמאָ בין איך גרייט צו גיין אויף מסירות-נפשׁ... סיידן ס'געשעט מיט מיין הסכמה.

און אַ מענטש בין איך אַ האַרטער, אַ פּרינציפּיעלער, בפרט, ווען עס האַנדלט זיך וועגן קונסט...

נישט מער, אַ מאָל מוז מען גיין אויף אַ קאַמפּראַמיס.

אַנגעהויבן האָט עס זיך גאָר מיט אַן אומשולדיקער "פּאַפּראָווקע".
דהיינו? איינע פֿון די אַקטיאָרן, וואָס האָט באַדאַרפֿט שפּילן די
ראָלע פֿון ענגלישן אַמבאַסאַדאָר ביים קייזערלעכן הויף, האָט
געזאַלט רויכערן אַ ציגאַר. אַזוי איז עס געווען אַנגעוויזן אויף מיין
פּיעסע.

איין מאָל אויף אַ פּראָבע רופֿט מיך אָפּ דער דאָזיקער אַקטיאָר אָן
אַ זייט און רוימט מיר איין אין אויער מיט אַ קול פֿול מיט
תּחנונים:

– פּאַניע פֿאַרפֿאַסער, איך, ווי איר קוקט מיך אָן האָב דעם כּבֿוד
צו שפּילן אין אייער שטיק די ראָלע פֿון ענגלישן לאָרד; ווי עס
איז אַנגעוויזן אין דעם שטיק, דאַרף איך רויכערן ציגאַרן. האָבן
מיר דען אויף ציגאַרן? איך האָב זיך געווענדט צום טעאַטער-
דירעקטאָר. זאָגט ער, אַז אונדזער טרופּע קאָן מיר נישט
דערלויבן צו רויכערן ציגאַרן. העכסטנס, אויף וואָס איך קאָן זיך
דערלויבן, איז צו רויכערן פּאַפּיראַסן. און דאָס – פֿון דער פּירמע
"אַוואַנטי", דריי גראַשן אַ שטיק.

האָב איך נאָכגעטראַכט, נאָכגעטראַכט און צוגעגעבן, אַז מען קאָן
ווירקלעך אויסקומען אָן ציגאַרן. אַן ענגלישער אַמבאַסאַדאָר איז
נישט חולה צו רויכערן פּאַפּיראַסן "אַוואַנטי".

אַ צווייט מאָל ווענדט זיך צו מיר אַ צווייטער אַקטיאָר; דער
זעלבער וואָס שפּילט די ראָלע פֿון פּינאַנץ-מיניסטער וויטע, און
ער האָט צו מיר אויך אַ בקשה:

– אין איין אַקט – זאָגט ער – ווערט אין אייער שטיק אַנגעוויזן,
אַז איך באַדאַרף זיך ווייזן אָן אַ ראָק, בלויז אין הוילע אַרבל
פֿאַרשטייט איר מיך ביי מייע קאַפיטאַלן און די גאַזשע, וואָס
איך קריג, מישטיינס געזאָגט, בין איך נישט אימשטאַנד זיך אַלע
אַוונט צו באַווייזן אין אַ ווייס העמד. ווער קאָן זיך עס אַננעמען
צו וואַשן אַלע חודש אַ העמד? און ווייזן זיך מיט ברודיקע אַרבל
איז עפעס גאַרנישט פּאַסיק פֿאַר אַ פּינאַנץ-מיניסטער וויל איך
טאַקע, איר זאָלט מיר דערלויבן צו טראָגן דעם ראָק יא, און
וואָס נאָך וויל איך אייך בעטן. איר זאָלט מאַכן אַזוי, אַז איך זאָל
מיין גאַנצע ראָלע דאַרפֿן שפּילן נאָר מיטן פּאַרנט און נישט

חלילה מיטן פלייצע, ווייל אויף די אַקסלען זענען ביי מיר
אויסגערופן גאַנצע לעכער. איבעריקנס, דאָס געהערט שוין צום
רעזשיסאָר.

אויך אויף דעם בין איך איינגעגאַנגען; פשוט. צוליב הומאַניטאַרע
מאָטיוון.

די פרימאָדאַנע פֿון דער דאָזיקער טרופע האָט מיר אָפגעשטאַט אַ
וויזיט אין מיין היים און זיך משתדל געווען ביי מיר וועגן אַט
וואָס:

די דאָזיקע פרימאָדאַנע שפילט אין מיין שטיק די געליבטע פֿון
ראַספּוטינען, די הויפטדאַמע ווירובאַוואָ; שילדער איך אין מיין
שטיק אַ סצענע אין קייזערלעכן פאַרק, בשעת אַן אַרגיע, ווי
ראַספּוטינען הוידעט די ווירובאַוואָ אויף אַ הוידלקע. בשעתן הוידען
זיך פֿאַרוואַרפֿן זיך אירע פֿיס אַרויף אין דער הויך און עס זעען זיך
די זוילן, און זיי, די זוילן, זענען נעבעך געלאַטעט.

– איר פֿאַרשטייט דאָך? – זאָגט זי – פּאַניע פֿאַרפֿאַסער, אַז עס
פּאַסט נישט, דאָס פּובליקום זאָל זען אַז ביי דער גרעסטער
הויפּדאַמע פֿון קייזערלעכן הויף זענען די זוילן מיט לאַטעס, און
די פּיעסע אייערע איז דאָך אַ קינסטלעריש ווערק און נישט קיין
שונד.

– בכּן?

– בכּן? צי קאָן מען נישט די גאַנצע סצענע אַרויסוואַרפֿן?

איך האָב נאָכגעטראַכט, איבערגעלייגט זיך און איינגעשטימט.
מילא, וועט זיין אַן דער אַרגיע.
– אַ דאַנק.

עס גייט נישט דורך קיין וואָך און עס קומט צו מיר אַריין דער
סטאַר פֿון דער פּיעסע, בעניע סאַלאָווייטשיק, דער כאַראַקטער-
ראַליסט, וואָס שפילט אין מיין שטיק די ראַלע פֿון מיניסטער
פלעווע.

– איך האָב – זאָגט ער הער שרייבער, צו אייך אַ וויכטיקן ענין.

– דהיינו?

– איך האָב – זאָגט ער – אַ ווּנדערבאַרן מאָנאָלאָג, וואָס מיט אים ענדיק איך יעדע ראָלע וואָס איך שפּיל, עס איז אַ הונדערט-פּראָצענטיקער זיכערער "אַפּלויז". נאָך אַזאַ מאָנאָלאָג מוז מען אַפּלאַדירן.

– לאַמיר הערן.
ער שטעלט זיך אַוועק אין אַ דראַמאַטישער פּאַזע און דעקלאַמירט:

– אַ-אַ! די יודעלע! דאָס קינד פֿון פֿאַלק-ישראל! אָה, מיין עוויגעס נאַציאָן! דו האָסט אימער געלעבט און וועסט נימאַנד אונטערגיין און ווי פֿיל דיינע פֿיינדע זאַלען דיך נישט דריקען און שטיקען, וועסטו בלייבן שטאַלץ, ווי אַ פֿעלז אין דער וויסטע. זאַלען זיי דיר דערקוטשען, די המנס מיט די גראָס-אינקוויזיטאָרען. דו לאַכסט פֿון זיי כאַ-כאַ-כאַ-כאַ-כאַ!... ווי געפֿעלט אייך?

– אויסגעצייכנט – האָב איך געזאָגט – אָבער, פּלעווע איז געווען אַ יודאַפֿאַב, ווי אַזוי זשע קאָן ער זאָגן אַזעלכע ווערטער...

– אַנטשולדיקט – האָט ער געפֿרעגט – וואָס איז אַזוינס אַ "יודאַפֿאַב"?

– אַ שונא-ישראל.

דער אַרטיסט האָט זיך אַ וויילע פֿאַרטראַכט און נאָך דעם זיך אַנגערופֿן:

– פֿאַב-שמאַב; אָבער איך בין דאָך אַ סטאַר און באַדאַרף האָבן אַפּלאַדיסמענטן און קיין גאַזשע נעם איך נישט. איך שפּיל בלויז צוליב קונסט און האָנאָר. באַדאַרף איך אַפּלאַדיסמענטן, צי ניין?

– אָבער, אום גאַטעס ווילן – בעט איך מיך – פּלעווע איז דאָך אַ באַרימטער אַנטיסעמיט, האָט געמאַכט דעם קעשענעווער פּאַגראַם. ווי אַזוי קען ער האַלטן אַזאַ מאָנאָלאָג?

– וועלן מיר אים מגייר זיין. מיר וועלן אים לאָזן זאָגן דעם מאָנאָלאָג פֿאַרן טויט. ער האָט חרטה און ווערט אַ ייד. נעבן מיר וועט שטיין ד"ר הערצל און איך וועל האַלטן מיין מאָנאָלאָג מיט ליכט-עפֿעקטן. צום סוף וועל איך ענדיקן מיט מיין באַרימט לידל, וואָס איז מיין "קאַניאָק".

יודעלע, מיין קרוין, מיין געשעצטעס נאַציאָן!
דו טראָגסט הויך דיין יודישען פֿאַן.
דו עקזיסטירסט פֿון אייביק אָן,
צו זיין אַ י איז גאָר אַן אַנטיק,
אַ גרויסעס, וואַרעם גליק,
טאַמער גיט מען דיר אַ דרוק,
און ווערסט פֿאַרשוואַרצט, ווי אַ טאַטער,
שיצט דיך דיין הימעל-פֿאַטער
און הערסט דינע שונאים ווי דעם קאַטער!

איך האָב מיך איבערגעלייגט און מסכים געווען.

– גוט, גוט. מילא אַ סוף זאָל עס נעמען. זאָל מען שוין שפּילן מיין שטיק.

אָוועק אַ חודש צייט פֿון פּראָבן, נאָך דעם ווער איך פּלוצלינג אַיינגעלאָדן צום טעאַטער-דירעקטאָר אויף אַ קאַנפֿערענץ. ער האָט עפּעס צו מאַכן עטלעכע באַמערקונגען:

– דהיינו, וואָס?

– די אַקציע פֿון דעם שטיק – זאָגט ער – "די פֿעוּראַלסקע-רעוואָלוציע" שפּילט זיך אָפּ אין "זשימנע דוואַרעץ" אום ווינטערצייט. און דאָס איז אוממעגלעך, מחמת די אַרטיסטן האָבן נישט קיין ווינטערדיקע בגדים.

– איז וואָס זשע טוט מען דערצו?

– מען מוז זען, אַז "פֿעוּראַלסקע-רעוואָלוציע" זאָל פֿאַרקומען אין תּמוז. פֿרעג איך דאָך אים:

– היתכן? עס וועט דאך נישט שטימען מיטן קינסטלערישן
אמת? זאגט ער:

– אמת, שמעמעס...מען קאן אריבערטראגן די רעוואלוציע קיין
שפאניען. בשעת הדחק קאן מען די גאנצע אקציע אריבערפירן
קיין טערקיי, קיין גריכנלאנד, קיין מעקסיקע, דארט קומען אויך
פאר רעוואלוציעס, אבי נאר אין א ווארעמער געגנט. האב איך
זיך ווידער באטראכט און איבערגעלייגט זיך און איינגעשטימט.
– א סוף, זאל מען מאכן די קליינע ענדערונג, אבי מען זאל שוין
שפילן און לאמיר שוין זען די פרוכט פון מיין שאפן אויף די
ברעטער פון קונסט-טעמפל.

ס'איז געקומען די גרויסער טאג פון דער פרעמיערע. איך זיך אין
טעאטער, מיין הארץ פלאטערט וואס איז געשען? עפעס דערקען
איך נישט מיין ווערק. איך רוף אפ דעם טעאטער-דירעקטאר און א
זייט און פֿרעג, וואס שפילט מען עס אזוינס?

– ענטפֿערט ער מיר: – איר זעט נישט וואס מען שפילט?
"כאסיע די יתומה".

מאך איך דאך זייער א פֿארווונדערט פנים. דערקלערט ער מיר:

– פֿארשטייט איר מיך – זאגט ער – "כאסיע די יתומה" איז שוין
אן אויסגעשפילטע זאך און אייער שטיק איז א נייעס און מען
מוז מאכן פראבן, אבער דאס טעאטער איז נישט געהייצט און
ס'איז קאלט, כאטש וועלף פֿארטרייב... אמער האבן מיר
גענומען און געשטעלט "כאסיע די יתומה".